

się sam w sobie nieskończenie bogaty, to jednak przy odpowiednim spojrzeniu może wskazywać na jeden Logos. To ukazanie jedności Logosu uznał za wyzwanie rzucone współczesnemu człowiekowi.

MACIEJ BORYS
(Kraków)

FILOZOFIA HISTORII FILOZOFII

Jak uprawiać historię filozofii i jak jej nauczać?, red. M. Woźniczka i M. Rembierz, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2013, ss. 280.

Od wielu lat w polskim środowisku filozoficznym toczy się dyskusja nad historią filozofii, a szczególnie nad pytaniem, czy uprawianie filozofii to swoista historiofilozofia; czy historycyzm nie zdominował naszej refleksji filozoficznej? Gdzie są granice „zdroworozsądkowego” odwoływania się do zaszczytów historycznych samej filozofii? Tego typu pytania m.in. towarzyszyły konferencji zorganizowanej przez Zakład Filozofii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie w roku 2012. Właśnie jej owocem jest wydana pod koniec ubiegłego roku praca *Jak uprawiać historię filozofii i jak jej nauczać?* Jest ona zbiorem kilkunastu artykułów zgrupowanych w pięciu rozdziałach, które próbują odpowiedzieć na pytania postawione we wstępie książki przez dwóch badaczy problematyki relacji historii filozofii do samej filozofii. Są nimi dr Maciej Woźniczka (AJD) oraz dr hab. Marek Rembierz (UŚ). Wymienieni autorzy są jednocześnie współautorami i redaktorami naukowymi. Wspomniane tezy – sformułowane przez redaktorów – dotyczą następujących kwestii:

- argumenty formułowane przez przedstawicieli odmiennych opcji metafizycznych zawierają analizy związku teorematów filozoficznych z badaniami w zakresie historii filozofii,
- pytania o związek badań historycznofilozoficznych z badaniami nad różnymi dziedzinami historii kultury, a także o to, jaki jest związek badań historycznofilozoficznych z badaniami nad historią kultury intelektualnej i historią idei?
- jak w dziejach filozofii prowadzono refleksję metodologiczną nad zasadami i zakresem badań historycznofilozoficznych?
- jaka jest funkcja kulturowa i edukacyjna podręczników/książek mających w tytule zwrot „historia filozofii”, oraz jaka jest ich rola w kształtowaniu powszechnej kultury intelektualnej i wiedzy o filozofii?
- jaka jest doniosłość światopoglądowa ustaleń i ujęć wypracowanych, bądź promowanych w zakresie historii filozofii?

Powyższe pytania i odpowiedzi zostały w książce przedstawione w poszczególnych blokach tematycznych, które przyjęły charakter pięciu rozdziałów w tej pozycji. Pierwszy z nich (1) *Historia filozofii jako problem teoretyczny* składa się z czterech artykułów.

Wiesław Wójcik podjął kwestię relacji między historią filozofii nauki a historią filozofii. Za zasadniczy element uznał potrzebę kulturowego i edukacyjnego wzmocnienia historii nauki jako głównego czynnika konstytuującego samą naukę. Swoistą interpretację znaczenia historii nauki przeprowadził na przykładzie historii filozofii.

Artur Andrzejuk zaakcentował znacznie „filozoficznej” koncepcji historii filozofii, przedstawionej i analizowanej przez Étienne’a Gilsona. Marek Perek zaproponował analizę przemian historycznych dokonujących się w przekształceniach wiedzy naukowej, ponadto wyróżnił i omówił trzy podstawowe elementy, występujące w diachronicznych rekonstrukcjach wiedzy naukowej, tj. perspektywę, skalę i ciągłość, ponadto wskazał na konsekwencje teoriopoznawcze wynikające z różnic w metodologii badań przyrodnika i humanisty. Magdalena Płotka podjęła problem trafności stosowanych postaw i procedur badawczych, a także przedstawiła „napięcie”, które powstaje między zorientowanymi na problem filozoficzny a skupionymi na dociekania historycznych strategiami badawczymi, które z kolei wydają się odrębnymi procedurami badawczymi, jednakże w pewien sposób są związane i mogą powodować nieporozumienia interpretacyjne.

Drugi rozdział *Historia filozofii w perspektywie metodologicznej* również zawiera cztery teksty, w których między innymi:

Marek Rembierz podjął analizę problemu statusu metodologicznego historii filozofii, także sprecyzował wątpliwości i pytania dotyczące zasadności oraz sposobu uprawiania tej dyscypliny. Nadto wskazał na istniejące napięcia między „filozofowaniem”, „historycznością”, szczególną uwagę poświęcając sposobowi rozumienia historii filozofii przez przedstawicieli szkoły lwowsko-warszawskiej. Izabella Andrzejuk zajęła się refleksją dotyczącą podstaw pracy historyczno-filozoficznej na przykładzie takich elementów, jak: wyjaśnienie, interpretacja, czy też wykład, natomiast analizę wymogów badawczych, dotyczących metodologii historii filozofii przeprowadziła na przykładzie propozycji Mieczysława Gogacza. Sebastian Gałęcki dokonał porównania dwóch perspektyw interpretacyjnych materiału dziejowego filozofii: klasycznej historii filozofii z powstałą na początku XX w. nową dyscypliną naukową, nazwaną historią idei, przedstawił także możliwość zastosowania historii idei w dydaktyce filozofii. Henryk Popowski zanalizował problem negacji obiektywizmu w historiografii filozofii, wskazując na znaczenie działań „prawdziwościowej funkcji” historyka filozofii. W tym kontekście wskazał na wieloaspektowości postawy interwencjonizmu w uprawianiu historii filozofii na przykładzie stanowisk przyjętych przez W. Tatarkiewicz i S. Swieżawskiego.

Półmetek książki wyznacza trzeci rozdział *W kręgu problematyki historii filozofii*, złożony z trzech tekstów, których autorzy podejmują następujące zagadnienia:

Michał Zembrzusi ukazał relacje związane z „funkcjonowaniem historii filozofii między faktycznością a ogólnością”, zaprezentował także analizę podstawowych dla badań historyczno-filozoficznych sposobów rozumienia pojęć „faktu” i „ogólności”. Stanisław Ciupka przedstawił problem adaptacji kulturowej chrześcijaństwa w obszarze greckiej tradycji filozoficznej, zwracając uwagę na wartości filozofii hellenistycznej wzmocnionej płynącymi z chrześcijaństwa inspiracjami światopoglądowo-kulturowymi. Adam Filipowicz zaproponował zastosowanie do metodologii historii filozofii tradycji scholastycznej, oraz omówił etapy (pomocne w tekstach związanych z historią filozofii i jej językiem) związane z (a) obróbką tekstu, (b) konkretyzacjami tekstu, (c) postawą odbiorcy tekstu.

Przedostatni rozdział *Funkcje kulturowe historii filozofii* obejmuje cztery artykuły:

Tomasz Mróz w swoim artykule wskazał na potrzebę nadania biografistyce filozoficznej większego znaczenia w filozoficznej historiografii, ponadto przedstawił wartość postawy umiarkowanej, tj. odległej od całkowitego odrzucenia biografistyki, jak

i postawy nadmiernie eksponującej uzasadnienia biograficzne. Wyraźnie wskazał, iż w biografistyce bronić trzeba przede wszystkim wymiaru filozoficznego, a później historycznego. Tomasz Knopik, zajął się próbą rekonstrukcji idei metodologicznych dotyczących badań historyczno-filozoficznych przedstawionych przez Wiktora Wąsika, przedstawił także trafne sugestie Wąsika dotyczące postaw kształcenia filozoficznego oraz bliskiego związku filozofii z pedagogiką. Andrzej Nowik wykazał związek filozofii z literaturą oraz zwrócił uwagę, że historia filozofii to także sposób rozumienia świata i człowieka. Odwołał się przy tym do klasyków literatury pięknej oraz do Schopenhauera. Wiesława Sajdek przedstawiła problem świadomego dostępu do wiedzy na przykładzie historii filozofii. Autorka ta uważa, iż problem ten jest szczególnie zauważalny w Polsce, gdzie edukacja filozoficzna praktycznie jest wykluczona z systemu szkolnictwa średniego.

Trzy tekstu wypełniły ostatni rozdział *Dydaktyka historii filozofii*, ich autorzy podjęli następującą problematykę:

Eulalia Smuga-Fries postawiła istotny problem atrakcyjności dydaktycznej filozofii, oraz poddała analizie siłę oddziaływania na młodego człowieka propozycji zawartych w różnych tradycjach nauczania filozofii. Krystyna Bembenek przedstawiła propozycję potraktowania historii filozofii jako dobrego dydaktycznego „narzędzia do filozofowania”, obok oczywistych walorów edukacyjnych podkreśliła znaczenie rozwijania określonych umiejętności filozoficznych, a szczególnie wartości dydaktycznej historii filozofii w tradycji hermeneutycznej. Maciej Woźniczka podjął problem historii filozofii jako reprezentacji historycznych światopoglądów ukształtowanych w dziejach filozofii, problem ten ujął w kategorii metafory poznawczej „sumienia filozofii”. Wykazał, że metafora ta wyraża przekonanie, iż historia filozofii jest zawsze ideologiczna, spersonalizowana, nacechowana etyką czasu i środowiska, w której jest konstruowana.

Książka przygotowana i zredagowana w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie zapewne zaintryguje czytelników, którzy są otwarci na treści, o których pisze autor recenzji wydawniczej dr hab. prof. UŚ Krzysztof Śleziński: „[...] na próbę wielowymiarowego opisu znaczenia historii filozofii, szczególnie w tradycji polskiego piśmiennictwa i jej nauczania. [Ponieważ – przyp: W. Sz.] W wymiarze metafizycznym próbuje udzielić odpowiedzi na pytanie: czy badania historycznofilozoficzne utrudniają, czy pomagają w aktualnym rozwiązywaniu problemów filozoficznych? [...] W pracy podejmowane są także próby określania zasad metodologii historii filozofii oraz możliwości kształcenia filozoficznego odwołującego się do wiedzy historiofilozoficznej” (fragment z czwartej strony okładki).

Książka jest dobrym przyczynkiem do wyżej ujętych refleksji, choć posiada także pewne mankamenty. Między innymi takie, jak powtarzanie się tej samej lub bardzo zbliżonej problematyki, w więcej niż jednym artykule ma się do czynienia ze zbiorem jednostkowych tekstów, a nie z jasno sprecyzowanymi problemami. Można odnieść wrażenie, że redaktorzy i współautorzy zbyt skupili się na klasycznym sposobie uprawiania historii filozofii, bowiem brak jest w tej pozycji, tak potrzebnej, postawy otwartości na nowe metodologie.

Pomimo tych braków warto polecić książkę *Jak uprawiać historię filozofii i jak jej nauczać?* Niewątpliwie jest potrzebna na rynku wydawniczym ze względu na swoje liczne walory.

WIESŁAW SZUTA
(Sosnowiec)